

kerültem, természetesen az egész életemre, karrieremre nagy hatással volt. Ennek ellenére ez nagyjából a véletlennek köszönhető, mert nem engem választottak, hanem Magyarországot. Magyarországtól kértek javaslatot a személyre, akit vagy elfogadnak vagy nem. Előtte nekem már voltak ténykedéseim a balatoni környezetvédelem területén, én vezettem azt a szakmai csoportot a 80-as évek elején, amelyik a kormány számára egy hosszú távú intézkedési terv alapjait kidolgozta – ezt egyébként nagyrészt végre is hajtották, és ma is érvényben van –. A nevem tehát akkor már benne volt az akkori környezetvédelmi köztudatban. De hogy a Környezetvédelmi Hivatal elnökének akkor, amikor a Külügyminisztérium rákérdezett, hogy kit javasol, az én nevem jutott eszébe, az azért egy kicsit a véletlen is múlt. Ismertük egymást természetesen, de még legalább három nevet mondhatott volna. Tehát kellenek ilyen véletlenek is.

*E: A környezetvédelem felé fordulása a 70-es években is egy ilyen véletlennek köszönhető, vagy egy hosszabb folyamat eredménye?*

*L. I.:* A kandidátusi értekezésemet a talajjavítás egyes kérdéseiről írtam, és 1961-ben védtem meg. Utána beindítottam egy tíz évre szóló műtrágyázási kísérletet homoktalajokon azzal a céllal, hogy abból lesz a nagydoktori disszertációm. Így is lett. 1970–71-ben a vége felé közeledett ez a kísérletsorozat. Akkor már tudtam, hogy ugyanezt továbbvinni még tíz vagy húsz évig, nem kecsegtet semmiféle új, komolyabb felfedezésnek a valószínűségével. Valamit váltani kell, más területen kell továbblépni. Ezzel egy időben jött felszínre a környezetvédelem. Akkor már főtitkárhelyettes voltam, és ebben a minőségemben részt vettem az UNESCO közgyűlésein, ahol akkor kezdték el kidolgozni az Ember és a Bioszféra, tehát az első nagy globális ökológiai programot. Ebbe kicsit én is bedolgoztam. A közgyűlésen én emeltem fel a magyar táblát, amikor megszavazták ezt a programot. Akkor úgy éreztem, hogy most itt van egy új irányzat. Teljesen új a világban, hozzám közel áll, mi lenne, ha én erre ráállnék, és otthon is részt vennék a hazai meghonosításában. Hát így estem bele a környezetvédelembe. De ehhez megint egy ilyen szerencsés egybeesés kell, hogy nálam egy eredményes időszak éppen lezárul, ugyanakkor valami új megjelenik, és a tetejében be is lehetett jutni ebbe az új dologba. Ez volt a 70-es évek elején. A 80-as évek közepén jött a már említett ENSZ-bizottság, utána pedig már a lejtőn felfelé sem lehet megállni, ahogy Palugyai István mondta egyszer egy interjúban.

*E: Legutóbb pedig az érettségiző diákok találkozhattak a nevével, amikor a Mindentudás Egyetemén elhangzott előadását kellett elemezniük.*

*L. I.:* Ez egy abszolút véletlen. Egyébként írtam Magyar Bálintnak egy levelet, hogy elemezzük a dolgozatokat, hogy lássuk, hogy áll most a környezettudatosság a gyerekeknél. Feltételezem, hogy pozitív választ fog adni.

*Az interjút Tomasz Gábor készítette*

*„A versenylovak mellé kerültem”*

Vicsek Mária, a Budapesti Corvinus Egyetem Számítástudományi Tanszékének docense

*Educatio: Kérem, mutassa be a családját.*

*Vicsek Mária:* Első generációs értelmiségi vagyok, a nagyszüleim parasztemberek voltak. A szüleim az 1930-as években jöttek fel Budapestre, és itt kétkezi munkásként he-



lyezkedtek el. Van egy testvérem, ő is egyetemet végzett, vízépítő mérnökként, aztán még számos más végzettséget szerzett. Öt évet töltött Algériában, mint vízépítő mérnök, utána pedig elment hivatalnoki vonalra. A Külügyminisztérium kötelékében van most már hosszú évek óta. Korábban Párizsban a követségen, most Brüsszelben a magyar EU képviselőn első titkár.

*E: Szülei milyen iskolákat végeztek?*

*V. M.:* Édesanyám kimondottan jó tanuló volt, elvégezte az akkori általános iskolának nevezhető oktatást, de az édesapám inkább az iskola mellé járt, mert félárvaként már gyerekkorától a földeken dolgozott. De nagyon okos ember lehetett, mert ennek ellenére eljutott a munkások között szellemi munkának számító raktárnoksáig. A számolással nem volt gondja, de olvasni nem igen láttam. Amikor kikerültem az egyetemre, akkor is kizárólag anyám írt levelet, apám soha egy sort nem írt. Nem azért, mert nem szeretett, hanem azért, mert ez komoly problémákat okozott volna neki. Anyám viszont nagyon szeretett olvasni. Már első általános iskolás koromban elvitt a Szabó Ervin Könyvtárba. Ő odajárt, mint felnőtt olvasó, engem pedig beíratott a gyerek könyvtárba. Attól kezdve gyakorlatilag ott töltöttem az iskolán kívüli összes időmet, könyvtáros aktivista vagy segítség lettem. Így a könyvtárban teljesen szabadon mászkálhattam és már korán végigolvastam a világirodalmat és a magyar irodalmat. 7 éves koromtól nyolcadik osztályos koromig ott éltem le az életemet. A könyvtár egy utcasaroknyira volt tőlünk, minden nap bejártam.

*E: Hol laktak?*

*V. M.:* A szüleimet a háború alatt kibombázták és végül egy belvárosi lakás egyik felében kötöttek ki. Ennek következtében társbérleti lakásban éltem 18 éves koromig. Mindegyik családnak volt egy szobája, és mindegyik család négy főből állt, illetve a társbérlőnek még volt időnként 2–3 kutyája is. Hosszú ideig nem volt fürdőszoba, lavór víz volt melegítve a sparhelten. A lakás a belvárosban volt a Báthory utca és Vadász utca sarkán. Mivel a Batthyány örökmécsesről egy saroknyira voltunk 1956-ban ott vonultak az emberek a Kossuth térre, meg a parlament elé, és kiabálták, hogy „aki magyar, velünk tart”.

*E: Hová járt iskolába?*

*V. M.:* Csupa tiszta lányiskolába jártam, általánosban a Szemere utcaiba, utána pedig a Kossuth Zsuzsa Gimnáziumba. Abban a korban teljesen magától értetődő volt, hogy mindenki, aki csak tud, tanuljon. Föl sem merült, hogy ne tanuljak tovább. Igaz, hogy fogalmunk sem volt, milyen iskolát válasszak, mivel ez volt a legközelebbi iskola, ide mentem. Ez egy közepes gimnázium volt, de éreztem azt a hátrányt, hogy ki mit hoz otthonról, és mit kell magának megszereznie. Ott voltak a Lipót-városi értelmiségi gyerekek. Amikor pl. elmentem segíteni valakinek matematikából, és beültünk az apuka dolgozó szobájába, ami faltól-falig csupa könyvből állt és egy hatalmas íróasztalból, az valami lenyűgöző volt. Az osztályban úgy éreztem, hogy kirekesztenek. Egy 44 fős osztályba jártam, ahol 10–12 ember volt aki jeles-kitűnő tanulónak számított, és ezek ott állodogáltak együtt a szünetben, és Einstein relativitás-elméletétől kezdve mindenféle, magas röptű témákról beszélgettek. Tehát nem a gazdagságukkal, vagy az anyagi helyzetükkel való hivalkodás rettentette el az embert, hanem az a hallatlan magabiztosság, amivel mozogtak, bármiről is lett-légyen szó. Ha egy kicsit odafigyeltem rájuk, az olvasmányok alapján valamennyire bele tudtam szólni a beszélgetéseikbe, de a beszédstílusom, szókincsem, nem volt elég begyakorolt, hiszen másokkal soha nem beszéltem ilyen dolgokról. Ezért én inkább a közösségben próbáltam nyüzsgögni. Társadalmi munkát szerveztem, és nyolcadik után már matematika és fizika órákat adtam pénzért az iskolatársaimnak. Ennek

során néha elég megalázó helyzeteket éltem át. Például mentem a lakásukra órát tartani, és a kislány a fiújával volt éppen elfoglalva, és úgy kellett tartanom az órát, hogy közben a fiúja ölében ült, és időnként odavetett nekem is néhány szót. Nem ez volt a jellemző, de belekerültem ilyen helyzetbe is. Ebből a pénzből vettem a nagykabátomat meg a magas sarkú cipőmet, teljesen magamra költhettem.

*E: Hogy került ki a Szovjetunióba?*

*V. M.:* 1964-ben érettségiztem. Mivel abban az időben a külföldi egyetemekre előbb lehetett felvételi vizsgát tenni, ezért az osztálynak a 10–12 fős jó tanuló magja úgy döntött, hogy kíváncsiságból próbáljuk meg a külföldi felvételit. Két helyre lehetett jelentkezni, az NDK-ba és a Szovjetunióba. Mivel németül nem tudtam, én a Szovjetunióba jelentkeztem. Ezt akkor úgy éltem meg, hogy azért adjuk be külföldre a jelentkezést, hogy kipróbáljuk milyen lesz a felvételi vizsga majd az itthoni egyetemre, ahova ténylegesen jelentkezni akarunk. De egyedül nekem volt szerencsém, a 12 fős csapatból egyedül engem vettek fel.

*E: Az oroszul hogy állt?*

*V. M.:* Az oroszul teljesen nevetségesen álltam, olyannyira, hogy a felvételi orosz beszélgetésen megkérdezték tőlem, hogy „Kak vasa famili”, és mivel én a familia-szót a németből ismertem, úgy gondoltam, hogy a családomról érdeklődnek. Erre jól kinevettek, és mondták, hogy ez bizony a családnevet jelenti. Tehát orosz nyelvből abszolút nem volt az ember felkészülve, hiába tanultunk 8 évig. Én nem azért nem tanultam meg oroszul, mert ellenálló lelkületű voltam és nem akartam megtanulni, hanem azért, mert nem gyakorlati megközelítéssel tanították a nyelvet. El tudtam mondani oroszul Tatjana levelét Anyeginhez, meg azt is, hogyan állította meg Szása a nyakkendőjével a vonatot, amikor föl akarták robbantani, de nem tudtam egy pohár vizet kérni, és nem értettem meg, ha a nevem kérdezték. De az okokkal a felvételiztető bizottság is tisztában lehetett, mert felvettek.

*E: És amikor beadta a felvételi kérelmét, tudta, hogyha nyer, akkor mi lesz?*

*V. M.:* Nem fordult meg a fejemben, hogy kikerülök. Ráadásul annyira szoros volt a családi kapcsolatunk, hogy én korábban összesen egyszer voltam a szüleimtől távol két hétig egy táborban, valamikor általános iskolás koromban. Azon kívül soha, egy napra sem. Úgyhogy teljesen kizárt volt, hogy elkerüljek otthonról, az egy másodpercig sem fordult meg a fejemben.

*E: Meg kellett jelölni, hogy a Szovjetunióban melyik egyetemre, milyen szakra jelentkezik?*

*V. M.:* Azt lehetett megjelölni, hogy milyen országba és hogy milyen témából. De az volt a borzasztó, hogy nem általánosan adták meg a témát, hogy matematika, hanem mindenféle szakszavakat használtak. Be volt írva többek között egy olyan, hogy numerikus matematika. Én erre jelentkeztem, mert ebben legalább szerepelt a matematika szó. De mielőtt elmentem szóbelizni, a bizottság kedvéért megkérdeztem az egyik tanárunkat, hogy mondja már el, mi az a numerikus matematika, de kiderült, hogy ő sem igazán tudja. Úgyhogy csak azt tudtam, hogy a matematikával kapcsolatos. Persze, az is lehet, hogy külön szerencse volt, hogy éppen ezt jelöltem be. Mert úgy történt a kiküldött diákok létszámának a megállapítása, hogy különböző munkahelyek beadhattak igényeket a minisztériumnak arra vonatkozóan, hogy az elkövetkezendő öt év múlva milyen végzettségű emberre lesz szükségük. Én persze akkor nem tudtam, hogy a numerikus matematikára milyen munkahely adott be igényt, csak később derült ki, hogy az Akadémia. Tehát ebben fantasztikus mázlim volt. Azt különösen nem tudtam, hogy kint hová fogok kerülni. Az ember egyetlen helyről hallott már, a moszkvai Lomonoszov Egyetemről.



De hogy éppen odakerülök, annak semmiféle valószínűsége nem volt, még akkor sem, mikor már úgy döntöttem, hogy mégis kimegyek. Ez egy fantasztikusan nehéz döntés volt, mert a szüleimtől, a családomtól el kellett válni és a nagy szerelemtől is. A szüleim kizárólag azért engedtek el, mert úgy gondolták, hogy az otthoni körülmények nem ideálisak az egyetemi tanulmányokhoz. Apám akkor már nyugdíjas volt, tehát mindenképpen ösztöndíjat kellett volna szereznem, ha tovább akarok tanulni. És a szüleimnek nagyon sarkalatos szempontja volt az is, hogy szabaduljak meg attól a fiútól, akivel ötödikes koromtól együtt jártam. Ez a fiú el akart venni feleségül rögvest az érettségi után, de a szüleim szerint ez túl korai lett volna. Azt akarták, hogy a lányuk, többre vigye mint ők, ha az esze megvan hozzá. Nagyon hálás vagyok szüleimnek, a szeretetük, támogatásuk nélkül nem sikerült volna idáig eljutnom.

*E: És abhoz mit szóltak, hogy a Szovjetunióba megy?*

*V. M.:* Nem örültek. De az egyik szemük sírt a másik meg nevetett, mert nagyon intelligensen felismerték, hogy ez egy biztos módszer, és mindenképpen olyan helyre kerülök, ahonnan csak felfelé vezet az út.

*E: És Ön hogyan mérlegelt?*

*V. M.:* Én azon kívül, hogy zokogtam, nem mérlegeltem sehogy. Engem nem kecsegtetett az ösztöndíj egyáltalán. Itthon is kereshettem volna. Nem ismertem a feltételeket, tehát teljes ismeretlenségbe mentem ki. Kaptunk ruhapénzt, hogy megfelelően öltözködve menjünk ki, ne égessük le a magyar államot. Mi öt évre bevásároltunk a szüleimmel, és valami embertelen méretű bőrönddel mentem ki, mert ugye meg sem fordult a fejünkben, hogy félévente haza tudok jönni. Pedig tudtam előre, hogy félévente ezt biztosítják, mert benne volt a tanulmányi szerződésben, hogy évente két utat fizetnek.

*E: Szóval nem tudta előre, hogy melyik egyetemre kerül?*

*V. M.:* Amikor összehívtak bennünket, akkor még senki nem tudta, hogy hova kerülünk. Jött az iskolába egy újságíró, aki interjút készített hármunkkal, a frissen érettségizettek közül, és rólam azt írta, hogy Moszkvába a Lomonoszov Egyetemre fogok járni. Ez elég meglepő volt, mert én erről még nem tudtam. Lehet, hogy ő már hallott róla. Tehát nem tudtuk előre, hogy hova kerülünk, voltak, akik eléggé megviselődtek attól, hogy Budapesthez, vagy bármelyik itteni magyar egyetemi városhoz képest lényegesen rosszabb körülmények közé, mondjuk Harkov-ba kerültek. Nekem nagyon nagy szerencsém volt, hogy a Lomonoszov Egyetemre járhattam.

*E: Volt valamilyen felkészítés a kiutazás előtt?*

*V. M.:* Előtte egy hónapig jártunk ide a Közgázra előkészítőre, ahol matematikából és orosz nyelvből próbáltak belénk tölteni valami olyasmit, ami felzárkóztató lenne az ottani tanulmányainkhoz. Aztán augusztus 28-án megérkeztünk egy teljesen ismeretlen helyre, ahol az ember a nyelvet gyakorlatilag nem beszélte, 1-jén pedig már kezdődött az oktatás az egyetemen. Bennem mindig volt egy komoly kisebbségi érzés, és a tudásomat illetően ez az egyetemen pillanatok alatt be is igazolódott. Azzal kezdődött a dolog, hogy felmérő dolgozatokat írtak velünk. Ehhez ugye nem kell nyelvtudás, felírták a feladatokat a „matematika nyelven” a táblára, tehát nem lehet arra fogni, hogy az ember nyelvi nehézségek miatt nem érti. Igen ám, de kik kerültek be a moszkvai állami egyetemre, matematika szakra? Ezek a Szovjetunió szerte legválogatottabb matematikusok voltak, speciálisan erre edzették őket, tehát kis verseny-istállókból kerültek be. Mi meg néhányan, úgy oldalról hozzájuk képest felkészületlenül. Tizennégyen kezdtünk, és heten maradtunk az első év végére.

*E: A tanulmányi eredmények miatt?*

*V. M.:* Persze. Megíraták velünk ezt a felmérő dolgot, és rögtön kiderült, hogy hiányzott az alap-matematikai tudásunk. Tehát nem csak a verseny-istállóban előkészített tudás hiányzott, hanem az ő érettségi szintjüknek sem feleltünk meg. Én például egy olyan gimnáziumból jöttem, ahol legalább egy évig a történelem szakos igazgatóhelyettes néni tartotta a matematika órát, mert nem volt elég matematika tanár. Tehát teljesen el voltam tévedve azzal kapcsolatban, hogy én mit tudok, és mit nem tudok. Azon kívül én egy humán osztályba jártam, latin szakra, tehát semmit nem hallottam a határérték-derivált függvény vizsgálatokról. Márpedig ezzel kezdődött az első órán a felmérő dolgot. Amit tudtam, azt ugye, megcsináltam, de ezekről soha nem is hallottam, nemhogy meg tudtam volna csinálni. Úgyhogy borzasztóan megrázó dolog volt, hogy az ember rögtön az első pillanatban elbukott.

*E: Nagy konfliktusok voltak ebből?*

*V. M.:* Mindenesetre volt egy olyan vélemény, hogy mi muszájból vagyunk ott, mert odaküldtek bennünket. Mindenféle más országokból is voltak hallgatók, Bulgáriából például. Tehát máshonnan is jöttek, a legkülönbözőbb képességekkel és képzettséggel. Ez nagyon-nagyon nehéz volt. Ráadásul az ember szembesült a szabadsággal. Tehát az egyetemi szabadsággal, amikor ott volt egy új világ, amiben azt csinálhattad, amit akarsz. Senki nem kért rajtad számon semmit, tudtad, hogy majd lesz egy vizsgaidőszak, de az még messze volt, azzal senki nem foglalkozott.

*E: Hogyan éltek kint, mennyi ösztöndíjat kaptak?*

*V. M.:* 70 rubel volt az alapösztöndíj, ami pont a kétszerese volt a szovjet diákokénak. Aztán később még „fényűzőbb” lett az élet, mert amikor már felsőbb éves voltam, akkor vezették be, hogy a jeles, kitűnő eredményre még lehetett kapni 11 rubelt. Úgyhogy olyan gazdagok voltunk, hogy az már szégyen. Ráadásul otthonról mindig hoztunk kaját, téli szalámit, kaptunk csomagot, jöttek ismerősök és ismeretlenek. Anyámék minden lehetőséget kihasználtak, hogyha valakiről kiderült, hogy Moszkva felé megy, akkor azonnal küldtek egy csomagot.

*E: Hogyan utaztak baza?*

*V. M.:* Mindig vonattal utaztam. Az 36 óra, ami fantasztikusan jó volt arra is, hogy az ember lelkileg átálljon.

*E: Kollégiumban laktak?*

*V. M.:* A kollégium 2 rubel volt havonta. Eleinte négyen laktunk egy szobában, az egy kinti kollégiumi épület volt. Ez azt jelentette, hogy az épületben volt egy zuhanyozó, amit páros napokon a fiúk, páratlan napokon a lányok használtak. Mosdó, konyha volt minden emeleten és svábbogarak is sokan. Innen jártunk be az egyetemre. Amikor harmadévesek lettünk, akkor beköltöztünk a Lomonoszov Egyetemnek abba a fantasztikus épületébe, amit máig szoktak mutogatni. Attól kezdve egy abszolút bezárt élet következett. Volt egy 70 fős magyar közösség az Egyetemen, a legkülönbözőbb szakokról, voltak bölcsesek, biológusok, pszichológusok, fizikusok, matematikusok, vegyészek. És azon kívül a Lomonoszov Egyetem, ami az abszolút csúcsnak számított a Szovjetunióban. Ez egy kirakat-egyetem volt, odavitték a külföldieket. A főépületben laktunk, ha a másik emeletre átmentem, ott volt az óránk, az épületen belül helyezkedtek el a könyvtárak, a boltok, a kultúrház, ahol mozi, színház, hangverseny állt rendelkezésünkre. Az utolsó három évben teljesen bezárkózott az ember. Havonta egyszer tettük ki a lábunkat a városba, amikor megkaptuk az ösztöndíjat. Volt egy könyvesbolt a Gorkij utcában, ahol magyar nyelvű könyveket fillérékért – kopekekért – lehetett vásárolni, és azzal szem-



ben volt egy másik könyvesbolt, ahol tudományos könyveket árultak. Abban az időben az angol nyelvű könyveket az oroszok vidáman lefordították mindenféle jogdíj nélkül oroszra, és így nagyon olcsón meg lehetett venni a szakkönyveket. Tehát egy nagyon-nagy könyvtárát építhetett ki az ember. Komolyzenét én soha életemben azelőtt nem hallgattam. Hogyha otthon komolyzene szólt a rádióban, akkor a család felnőttébb tagjai vagy elcsavarták, vagy kikapcsolták. De az egyetemen ez is magától jött. Például úgy, hogy kint valakit magyarra tanítottam, aki Magyarországra akart jönni dolgozni, és az órákért adott ajándékba nekem egy Mozart lemezt. Ettől kezdve aztán fillérekért egy fantasztikus lemezgyűjteményt vásároltam össze. Fillérekbe került maga a lemezjátszó is. Ami még óriási hatással volt az emberre, az a szláv lélek. Nekem nem volt orosz barátom, sem orosz barátaim, emiatt, hogy ilyen zárt közösségben élünk. De a fiúknak voltak orosz csajaik, mert a lányok viszonylag kevesen voltak az egyetemen. Nekem is onnan van a férjem, aki az egyetemi végzettségen kívül a moszkvai kintlétem legfontosabb következménye. Ő is kint végzett, Vicsek Tamás, aki fizikus akadémikus, és az ELTE-n tanszékvezető egyetemi tanár.

*E: A nyelvbe mikor szokott bele?*

*V. M.:* Nyelvi áttörés nálam soha nem következett be amiatt, hogy túl nagy volt a magyar nyelvű közösség, és eléggé zártak voltunk. Ráadásul az ember természettudományos szakra járt, tehát nem volt akkora szüksége a nyelvre. Fölírták a feladatot a táblára, és kész. Néhány tárgy volt csak, amiből szövegelni kellett, pl. a párttörténet, vagy a filozófia. De azoknál azért eltekintettek attól, hogy az ember nem volt tökéletes nyelvileg. Tehát az orosz nyelvi fejlődésem eléggé minimális volt, inkább konyha-jellegű. Mindmáig ezen a bizonyos konyhanyelv szinten beszélek és hallgatom az orosz tévét nagy ritkán. Ha jön egy kolléga, akkor tudok vele beszélgetni, de az orosz és az angol összekeveredik bennem.

*E: Mondta, hogy a 14 hallgatóból hetet hazaküldtek. Félévkor mentek el, vagy év végén?*

*V. M.:* Az első év végén, mert az első év volt a legkritikusabb. Ez számomra is nehéz volt. Elvi szempontokból beraktak egy szobába három orosz leányzóval, illetve három Szovjetunióból származó leányzóval, akik egymással nagyon jól megvoltak, de mivel nem volt jó a nyelvi alapom, ezért iszonyatos félreértések születtek a helyzetből. Egészen lelki roncs lett bele az ember. Mert pl. ott ültek, iszogattak egy vodkás üvegből (mint kiderült, vizet), rendszeresen meghúzták, és kártyáztak. Aztán kérdezték, hogy akarok-e én is, én beszálltam, és „durákat” játszottunk. Én persze nem tudtam, hogy aki veszít, az a „durák”. Veszítettem, és amikor azt mondták rám, hogy „durák” (ostoba) vagyok, teljesen elkeseredtem, mert nem értettem a játékszabályokat. Úgyhogy szomorúan elvonultam és sírdogáltam, hogy ilyen embereket fogtam ki, akik rögtön „duráknak” néztek. Később kialakult az átrendeződés, és a nemzetközi osztály legjobb szándékai ellenére a magyarok többsége rövid úton egybeköltözött. Mivel utána már semmiféle ellenőrzés nem volt, addig csereberéltük a szobákat, amíg vagy magyartöbbségű lett a szoba, vagy mindenki magyar volt. Ez gyakorlatilag már a félév végére így volt, tehát mindössze egy-két hónapot voltam együtt oroszokkal.

*E: Az egyetem alatt megfordult a fejében, hogy abbahagyja, vagy szünet után nem megy vissza?*

*V. M.:* Nem, egy pillanatig sem. Viszont sokakkal megtörtént. Például ha a férjem nem találkozik velem, akkor nagy valószínűséggel hazajött volna az első évben, mert akkora csalódás volt számára az egész. Amikor harmadikos lettem, akkor jött ki a férjem. Már előtte is voltak fiúim az egyetemen, de különösebben nagy dolgot ez nem jelentett. El-

jártam táncolni, volt ott egy magyar zenekar is. Mi voltunk a szocialista országokon belül a legnyugatibbak és ezért az öltözködésünk meg a viselkedésünk bizonyos értelemben minta volt. A magyar zenekar Beatles-számokat is játszott, egy igazi jó zenekar volt. Mindenhova mentünk velük és akkor ez az oroszok szemében fantasztikus volt, mert az egyetemi bulikon esztrád-zenekar játszott. Ehhez képest nagy változatosság volt, ha időnként a magyar zenekar lépett fel. Vicsek Tamás azért is jelentett nagy változást az életemben, mert attól a pillanattól kezdve, hogy ő megjelent, valahogy jobban igyekeztem, vagy addigra jutottam el a fejlődésben oda, hogy valamennyire utolértem magamat. A bukdácsolásból eljutottam a jelesig, és attól kezdve, hogy Vicsek Tamás volt, már nem volt gond az életben, sem szakmailag, sem egyéb téren. Mi a kollégiumban együtt laktunk. Mindenféle komoly ellenőrzések voltak, de ennek ellenére a fiúk-lányok vegyesen laktak, ki hogyan tudta ezt megszervezni. Úgyhogy én is együtt laktam Vicsek Tamással. Ő volt talán az egyetlen, aki nem bukott meg soha, és ez rám is nagy hatással volt, még ha közvetlenül nem is segített. De berázódott tőle az életem, más rendszert kapott. Annak előtte kicsit elveszett voltam. Olyan társaság volt együtt, ahol keményen ittunk, tehát az első két év a bulizás, piálás jegyében telt el. Lehet, hogy mégis egy zseni vagyok, mert ennek ellenére nem buktam ki az egyetemről! A rossz indulás, és a nem igazán matematikusi alkat ellenére mégis végigcsináltam.

*E: Szakmailag mit jelentett Önnek az egyetem?*

*V. M.: Szakmailag nagy szerencsém volt. Egyrészt be kellett hozni egy iszonyatos hátrányt, ami abból eredt, hogy a versenylovak mellé kerültem egy csoportba. Ez nevetséges volt. Az ember azt sem tudta, hová bujdokoljon el, akármilyen okosnak számított régebben, itt a legbékább volt. Tehát ezt a hátrányt be kellett hozni. A Lomonoszov Egyetem a legelittebb egyetem volt egész Szovjetunió-szerte. Minden szakon evidens volt, hogy egy ekkora lakossági mintából ki lehet választani a legjobbakat, és ez kicsit más társaság volt, mint a „kötelező” külföldiek. Én matematikára jártam, ahol három évig tartott az általános oktatása a választott szaknak, és harmad év után kellett egész szűk területre szakosodni. Ugyanis a Szovjetunió lényegéből fakadt ez, hogy hatalmas az ország, sokféle speciális igényekkel. Tehát nem úgy volt, mint Magyarországon, ahol a hallgatók öt éven keresztül kapnak általános képzést, és csak utána alakul ki, hogy mivel fognak foglalkozni. Én numerikus matematikára szakosodtam amiatt, hogy annak idején ezt írták be, és én egy szófogadó kislány voltam. Ez megint fantasztikus szerencsét jelentett, mert a numerikus matematika szocialista-világbeli atyja és legnagyobb neve Bahvalov volt, akinek a tanítványa lehettem. Mindmáig megtartottam vele a kapcsolatot, nem túl szorosán, most már csak ünnepkor, újévkor váltunk egymással e-mail üzenetet, de meglátogattam azóta többször is. Tehát Bahvalov fantasztikus szerencse volt, de mi nyűg voltunk ott valójában, mert akármennyit fejlődtünk, ezekhez a „versenylovakhoz” képest örök hátrányban maradtunk. Ugyanakkor abszolút szerencse volt, hogy Bahvalovhoz kerültem, akivel úgy lehetett együtt dolgozni, hogy kitűzött egy problémát és hetente egyszer mondjuk egy fél órát hajlandó volt ezzel foglalkozni. A félóra alatt elmondott valamit, vagy meghallgatta, amit én csináltam, és utána nekem egy hétig gondot jelentett, hogy fel tudja valamit mutatni a következő héten. Nagy sikerélmény volt a vele való együttműködés, annak ellenére, hogy nem vagyok egy matematikai tehetség. Elég-gé nehezen indultam be az egyetemen, de végül is az egyetem végére az ottaniak közül nekem lett egyedül cikkem, amit Bahvalovval együtt a dolgozatomból írtunk. Illetve ő írt egy cikket, aminek egy része az én eredményeimet is tartalmazta.*



*E: Az idejét mennyire szabadon osztotta be?*

*V. M.: Abszolút szabadon osztottam be. Harmadévtől kezdve eldönthette az ember, hogy átsétál az előadásra, a gyakorlatra, vagy nem. Én többnyire bejártam az előadásokra és a gyakorlatokra is.*

*E: Egyetemistaként mennyire tudott Magyarországról, az itthoni változásokról?*

*V. M.: Volt kemény KISZ-élet vitákkal, és voltak magyar rendezvények. Tehát a követőség gondoskodott rólunk.*

*E: Ellenőrizték is magukat?*

*V. M.: Biztosan ellenőriztek bennünket, különösen, ha valakivel gondok voltak. Voltak megrázó történetek is. Például az egyik évfolyamtársam kellemesen elbeszélgetett a 36 órás vonatúton azzal a három emberrel, akivel egy fülkében utazott. Vicceket is mesélt, többek között politikai vicceket. Az utolsó órában az egyik utas megkérte, hogy legyen szíves, és mondja meg a nevét. A srác megmondta, mire az illető közölte vele, hogy akkor én magát feljelentem államellenes izgatás vádjával. Erre a fiú, aki nálunk a KISZ-ben agit-prop. titkár volt, és egyébként is nagyon aktív srác volt, teljesen megdöbbsent. De otthon kellett maradnia, amíg az ügy tisztázódik. Az ügy végül tisztázódott, és nem született semmiféle elmarasztaló ítélet, de aki ilyen ügybe keveredik, azt már nem tartották méltónak arra, hogy visszajöjjön. Tehát nem engedélyezték, hogy Moszkvában folytassa tovább a tanulmányait. Egy év elteltével itthon azért folytathatta, és el is végezte az egyetemet. Tehát ellenőriztek bennünket, mert volt olyan felelősségünk is, hogy a magyarokról milyen képet mutatunk. Tudok pl. olyanról, aki kandidátus-aspiránsként volt kint, és nem végezte a tanulmányait, hanem „ledérkedett”. Úgy ítélték meg, hogy szégyent hoz a magyar államra, mert erkölcstelen, és hazaküldték.*

*E: Amikor hazajött, Önt is elszámoltatták?*

*V. M.: Nekem nem kellett mesélnem, de úgy képzelem, hogy biztos voltak, akik hangulatjelentéseket írtak. Aktív KISZ-élet volt, mindenki KISZ-tag volt természetesen, néhányszor párttagok is lettek. De pártagnak bekerülni, az kemény dolog volt. Felmerült rögtön az illetővel kapcsolatban, hogy karrierista, és csak karrierizmusból akar belépni a pártba. Volt néhány ember, akit azért nem vettek fel, mert gyanús volt, hogy hátha karrierizmusból akar belépni. Én nem voltam párttag, de a KISZ-ben nagyon aktív voltam.*

*E: Mennyire utazhattak szabadon?*

*V. M.: Teljesen korlátozott volt a szabadsági fokunk. Tehát 40 km-nél távolabb nem lehetett elhagyni Moszkvát. Akit azon kaptak, hogy mégis fogta magát és elutazott, mert a szobatársa meghívta, és erre nem kért külön engedélyt, azt hazaküldték. Ugyanakkor a nemzetközi osztály szervezett nyaralásokat, én is elmentem nyaralni az elsős egyetemi évem után két hétre a Fekete-tenger partjára, gyakorlatilag ingyen, luxus körülmények közé, az egyetem táborába. Aztán szerveztek még más utakat is a különböző szovjet köztársaságokba, vagy Moszkva környékén 40 km-en túlra, tehát volt ilyen lehetőség. De valahogy hülyék voltunk, mert nagyon keveset éltünk ezzel a lehetőséggel. Igaz, hogy voltam Tallinban is, ami meghatározó élmény volt olyan szempontból, hogy ha orosz nyelven szólaltunk meg, akkor az ottaniak nem voltak hajlandók válaszolni, úgy csináltak, mint akik nem értenek oroszul. De amikor közöltük, hogy magyarok vagyunk, akkor pillanatokon belül megtanultak oroszul és nagyon készségesen, segítően, udvariasan, lelkesen álltak hozzánk.*

*E: Hogyan értékelné a kint töltött éveket?*

*V. M.: Számomra ez nagyon sokat ért: a numerikus matematika, a Moszkvai Állami Lomonoszov Egyetem, Bahvalov professzor, mint tudományos vezető, és az, hogy az Aka-*



démia Számítástechnikai Központjához voltam hozzárendelve, ami elég hamar kiderült, és negyed év végén el is mentem dolgozni – úgy képzeltem hogy a leendő munkahelyemre. De aztán ott kiderült, hogy nem ilyen fix ez a dolog, mert az adott munkahelyek döntötték el, hogy felveszik-e a végzett hallgatót vagy sem. Így 1969-ben amikor végeztem, az Akadémia Számítástechnikai Központjába kerültem, ahol volt egy numerikus matematika osztály. Ott a későbbiekben lett egy nagy számítógép, és azon már lehetett numerikus módszerrel számolni. Ez egy nagyon nagy dolog volt, hogy odakerülhettem. Aztán a Számítástechnikai Központ olvadt össze az Automatizálási Kutató Intézettel, és ebből lett később a SZTAKI.

*E: Hogy történt az elhelyezkedés a gyakorlatban?*

*V. M.:* Megérkeztem a végzés után Magyarországra, és akkor be kellett menni a Művelődésügyi Minisztériumba az oklevelemmel, ahonnan rögtön átküldtek az Akadémia személyzeti osztályára, és akkor két évig az ember még ún. akadémiai ösztöndíjas volt. A minisztérium két évre vállalta a fizetést, illetve az ösztöndíjat, és utána vagy ott maradhatott az ember, vagy nem. Én utána is az intézetben dolgozhattam, 2000-ig főállásban, de 1990 óta már félállásban az egyetemen is oktattam. Aztán átjöttem ide főállásba.

*E: Milyen volt az első két év szakmailag?*

*V. M.:* Megrázó élmény volt. Egyrészt az itthoni matematikai élettől egyáltalán nem volt kapcsolat. A semmiből lettem matematikus, idézőjeles matematikus, nem is valódi. Nem tudtam, hogy itthon a numerikus matematika a leglenézettebb ága a matematikának, ezzel csak akkor szembesültem. Nyilván nem véletlenül fejlődött a numerikus matematika a Szovjetunióban a katonai alkalmazások miatt. Magyarország viszont egy kis ország, ahol a tudományágakon belüli területek úgy fejlődtek, hogyha volt az adott területen egy kimagasló egyéniség, aki tanítványokat nevelt fel, akkor az a terület fejlődésnek indult. Numerikus matematikából Magyarországon ilyen ember nem volt. Turán Pál, vagy még korábban Fejér Lipót foglalkozott ilyesmivel, de Magyarországon nem ezek voltak az erős ágai a matematikának. Tehát a magyar matematikusok nem foglalkoztak numerikus módszerekkel, és így hallatlanul gyenge osztály volt az, ahova én bekerültem. Én pedig nem voltam egy szárnyaló valaki, tehát kint én attól tudtam dolgozni, hogy Bahvalov volt a témavezetőm, aki megmondta, hogy mit csináljak, és én igyekeztem megcsinálni. De itthon ilyen ember numerikus matematikából nem volt. Bekerültem tehát a numerikus módszerek osztályára, ahol az volt a feladat, hogy vártuk az országban első amerikai számítógépet, a CDC3300-at, és erre készültünk. A készülés úgy zajlott, hogy még nem volt számítógép, mert már az Ural 2-t (a szovjet gépet) szétszedték, és számítógép nélkül próbáltuk a numerikus algoritmusok könyvtárát megismerni. Az volt a feladat, hogy az egyik ilyen folyóiratot, ami beprogramozott algoritmusokat közölt angol nyelven, olvassam, és próbáljam megérteni és leírni magyar nyelven, hogy ha valaha majd lesz gép, ki lehessen ezeket próbálni. Valójában ebben én teljesen elveszttem. Ez biztosan az én hibám is, mert ha okosabb vagyok, akkor át lehetett volna menni egy másik területre, vagy másik osztályra, de én ott maradtam. Aztán amikor meglett a SZTAKI, lettek szerződéses munkák is, de ezeknek semmi köze nem volt már a numerikus módszerekhez, hanem csak a programozáshoz, és a számítógépekhez. Mindenesetre történelmi helyzetbe kerültem, azáltal, hogy az MTA Számítástechnikai Központban kezdtem dolgozni, és így a számítástechnikát a magyarországi kezdetektől ott végig csinálhattam. Ezt tényleg annak köszönhettem, hogy kint végeztem.



*E: Mikor kamatozott a kint megszerzett tudása?*

*V. M.:* Közvetlenül nem kamatozott, mert elvesztem itthon, nem találtam meg azt a szakmai közeget, akikkel együtt dolgozhattam volna. Végül Vicsek Tamás jött a segítségemre, mert vele kezdtünk el dolgozni jó néhány év után. Mivel tudtam programozni, beszálltam az ő problémáinak a programozásába és így együtt dolgoztunk. Tehát meglett az a kapcsolat, hogy valaki megmondja, hogy mit kell csinálni, és én megcsinálom. Így egy jó pár évig együtt dolgoztunk, és közösen publikáltunk is.

*E: Végül is mennyit profitált a kint megszerzett tudásából?*

*V. M.:* Nem dolgoztam a szakterületemen itthon, mert itt nem igazán létezett ez, mint kutatási terület. Így közvetlenül nem érvényesült, amit a Lomonoszov Egyetem magas szintű oktatási színvonala nyújtott számomra. De az előny volt, hogy a nyelvet tudta az ember, hiszen az összes szocialista konferencián orosz nyelven kommunikáltunk, mert ugye más nyelv akkor még nem volt. Vagy ha jöttek a kollégák, akkor is orosz nyelven lehetett velük kommunikálni.

*E: A férje jobban tudta hasznosítani a kint megszerzett tudását?*

*V. M.:* Nem, az ő esete még tragikusabb. Ő elméleti fizikára szakosodott, és amikor hazajött, nem talált munkahelyet. Végül a Műszaki-fizikai Kutató Intézet befogadta, a pincében kellett neki üzemeltetni a nitrogén-cseppfolyósítót, mert akinek ez korábban feladata volt, az éppen beteg lett. És akkor Vicsek Tamás az elméleti fizikus végzettségével, a nitrogén-cseppfolyósítót üzemeltette a pincében. De ő ott is kidolgozott valami kísérleti szerkentyűt és aztán néhány emelettel feljebb került, mert nem volt olyan kuka, mint én. Körülnézett, és talált magának olyan szakmai közeget a Kutatóintézetben belül, ahova becsatlakozhatott, később pedig önállóan gondolkodva egészen más irányba fordult az érdeklődése.

*Az interjút Vég Zoltán Ákos készítette*